

Diversiteit en ongelijkheid in het VU onderwijs in de context van Corona
Diversity Office
April 2020

De situatie van onderwijs-op-afstand veroorzaakt en vergroot ongelijkheid onder VU-studenten. Uiteraard is dit onwenselijk. De VU kent een lange traditie in het tegengaan van ongelijkheid bij studentengroepen en heeft een sterke focus op diversiteit en inclusie. Gelukkig zijn veel problemen rondom toegankelijkheid, studievoortgang, financiering en ongelijkheid al gesignaleerd en wordt er binnen de VU hard gewerkt aan oplossingen. Verschillende maatregelen zijn al ingericht.

Vanuit het Diversity Office kijken we specifiek naar de Coronasituatie vanuit het oogpunt van diversiteit en ongelijkheid. In dit document geven we een overzicht van problemen die studenten met specifieke achtergronden en kenmerken extra dreigen te raken. Gelukkig zijn de meeste hiervan al gesignaleerd, en wordt er hard gewerkt om deze op te lossen. Ook geven we mogelijke oplossingsrichtingen aan, die gelukkig voor een deel al ingericht zijn of verkend worden. (Dit document bevat geen complete inventarisatie van lopende initiatieven.) We brengen ook enkele thema's naar voren die op de middellange termijn nieuwe uitdagingen, en misschien zelfs kansen kunnen vormen.

Het overzicht is gebaseerd op opgevangen signalen, documentatie, en input van verschillende betrokkenen aan de VU, waaronder studenten (onder andere van USR en VU Family), facultaire contactpersonen diversiteit, de Commissie Onderwijs & Onderzoek, vertrouwenspersonen, collega's van SOZ, studentenpsychologen, en de Werkgroep Diversiteit Inclusiviteit Toegankelijkheid).

We hopen met dit overzicht, dat een heel scala aan thema's bij elkaar brengt, bij te dragen aan de verdere aandacht voor en bewustwording van de situatie van deze groepen, en aan de (verdere) ontwikkeling van maatregelen die de toenemende ongelijkheid zo veel mogelijk beperken.

Korte samenvatting

Hoewel alle studenten de effecten voelen van deze Coronasituatie, zijn het vooral eerste-generatie-studenten, studenten met een lage sociaaleconomische achtergrond, studenten met een migratieachtergrond, studenten met zorgtaken (voor kinderen, familie of mantelzorgtaken), internationale studenten (een deel is nog in Nederland) en studenten met fysieke en psychische beperkingen (bijvoorbeeld ASS, AD(H)D, angststoornissen, depressie, en visuele en auditieve beperkingen) die het risico lopen harder geraakt te worden door de Coronasituatie. Zij lopen de grootste kans op een opeenstapeling van negatieve effecten, en deze zullen in veel gevallen ook nog eens boven op belemmeringen komen die zij in de reguliere situatie al hadden.

Samenvattend is er een vergroot risico, met name onder de genoemde groepen, op

- Stress, andere psychische problemen en sociaal isolement.
- Vertraging en uitval vanwege stress en praktische problemen, waaronder:
 - o Ontoereikende technische voorzieningen,
 - o Afwezigheid van een rustige plek om te studeren,

- Afwezigheid van een studeerplek buitenshuis die zorgt voor regelmaat en structuur,
 - Niet met camera-beelden kunnen deelnemen aan onderwijs en toetsing,
 - Ontoegankelijkheid online content (voor studenten met een visuele of auditieve beperking),
 - Tijdsgebrek vanwege (mantel-)zorgtaken en werk in vitale sectoren.
- Financiële problemen, op korte en lange termijn.
 - Terugloop van inschrijvingen van nieuwe eerste-generatie-studenten.
 - **Cruciaal is een goede informatievoorziening en proactiviteit. Dit is vooral belangrijk voor de groepen studenten die de negatieve effecten van deze situatie extra voelen.**

I. Urgente behoefte en ‘quick win’: verbeterde communicatie en proactiviteit

Het erop dat de hoeveelheid aan adviezen en informatie over de genomen maatregelen **veel studenten niet optimaal bereikt**. We hoorden van studenten dat zij relevante informatie niet konden vinden. Ook is niet alle Corona-informatie toegankelijk voor ACTA studenten. Tevens lijken **niet alle relevante actoren op de VU** (die regelingen moeten uitvoeren of studenten moeten informeren, zoals docenten en opleidingsdirecteuren) van alle voorzieningen op de hoogte te zijn. Dat studenten onvoldoende op de hoogte zijn geldt waarschijnlijk voor de meeste studenten, maar toegang tot informatie is het meest belangrijk voor studenten die het hardst getroffen worden door deze situatie van onderwijs-op-afstand.

Om het bereik onder **studenten** te vergroten, vooral diegenen die momenteel extra problemen ondervinden, is het belangrijk dat er extra communicatiekanalen gebruikt worden, en dat alle informatie samengebracht wordt op één plek die studenten automatisch bezoeken. Misschien kan er een ‘Coronaknop’ komen met een link naar een volledig informatieoverzicht op de Canvas beginpagina, VUnet-banner, en verspreid worden via email en sociale media, zoals Instagram. Ook kan het gebruik van andere communicatievormen studenten beter aanspreken, zoals bijvoorbeeld schema’s, tekeningen en video’s, en persoonlijke contacten in de vorm van online bijeenkomsten en (virtuele) face-to-face-contacten en het gebruik van WhatsApp. Studentenverenigingen, studieverenigingen en FSR’s weten vaak soms wat studenten nodig hebben en hoe studenten het best te bereiken zijn. Zij kunnen adviseren, of wellicht als communicatiekanaal fungeren.

Ook voor de **docenten** is het belangrijk te weten wat de mogelijkheden zijn, aangezien zij het meest contact hebben met de studenten, en zicht hebben op participatie, vertraging en uitval. De informatie die op de website Studeren & Corona staat, is voor VU-medewerkers bijvoorbeeld momenteel niet toegankelijk.

Om ervoor te zorgen dat de maatregelen de studenten bereiken die het nodig hebben is een **proactieve**, en niet alleen reactieve opstelling nodig. Het is belangrijk dat maatregelen ook bekend zijn bij studenten die zich niet met problemen bij studentbegeleiders (studieadviseurs, studentenpsychologen, studentendecanen en autismebegeleiders) melden. Sommige maatregelen worden nu alleen aangeboden aan studenten die een

studentbegeleider benaderen. Op deze manier valt de grote meerderheid die problemen ondervindt en niet expliciet hulp zoekt bij VU studentbegeleiders (bijvoorbeeld vanwege onbekendheid, angst, schaamte, maar ook bescheidenheid, een voorkeur voor andere hulpkanalen of het idee dat het probleem toch onoplosbaar is), buiten boord. Studenten met een migratieachtergrond, mantelzorgende studenten en studenten met een functiebeperking zijn naar buiten toe vaak relatief terughoudend in communicatie over hun (thuis-)situatie, en vragen ook niet snel om hulp.

II. Meest acuut: studievertraging en stress door verslechterde studeeromstandigheden

De meest acute problemen hebben te maken met het feit dat veel studenten door omstandigheden niet optimaal kunnen studeren. Dit kan **studievertraging**, uitval en stress tot gevolg hebben (deels gekoppeld aan financiële problemen, zie hieronder). De studenten die het meest getroffen worden zijn vaak studenten die in de reguliere situatie ook al belemmeringen ervoeren.

Mogelijke oplossingen: Studievertraging kan (iets) beperkt worden door versoepeling (waar mogelijk) van toegangs- en voortgangscriteria, bijvoorbeeld voor opeenvolgende vakken, subsidies/beurzen en de BSA (wat al in ingericht). Over de omgang met studenten die in deze periode van de VU-radar verdwijnen moet nog worden nadacht. Het is waarschijnlijk lastig deze studenten te signaleren (misschien via tentameninschrijvingen/-deelname, proactief te benaderen (vanwege privacy-issues), en te bereiken.'

Sociaal isolement en zorgen over gezondheid, financiën, studievertraging en de toekomst, kunnen **stress en andere psychische problemen** veroorzaken. Dit komt dan bovenop de stress en problemen die veel studenten mogelijk in de reguliere situatie al hadden. >> Dit is extra prangend voor studenten met concentratiestoornissen en psychische problematiek, internationale studenten die geen sociaal vangnet in Nederland hebben, en studenten die een opeenstapeling van problemen hebben, waaronder studenten met een vluchtelingenstatus.

Manieren om te gaan met deze verhoogde stress en psychische problemen en mogelijke manieren om deze te voorkomen:

- (1) *Informatievoorziening verbeteren en capaciteit studentpsychologen verhogen. Er zijn al voorzieningen en kanalen op de VU, zoals studentpsychologen, studentendecanen en autismebegeleiders. Het is vooral belangrijk dat dit breder onder de aandacht gebracht wordt, vooral bij de betreffende groepen studenten, en een duidelijke oproep uitgaat om met allerlei soorten problematiek die het studeren nu in de weg staan naar de studieadviseur te stappen. Het is dan wel belangrijk dat het capaciteitsprobleem bij de studentpsychologen opgelost wordt, bijvoorbeeld door op de faculteiten zo veel mogelijk studenten op te vangen met stress en disciplineproblemen veroorzaakt door de coronasituatie.*
- (2) *Verbinden en community-building inrichten. Sociale contacten zijn in de huidige situatie minstens zo belangrijk als voorheen. Studenten- en studieverenigingen kunnen hier een rol in spelen. Ook docenten kunnen hierin een grote rol spelen door inclusief en verbindend onderwijs te verzorgen. Door – in aanvulling op eenzijdige kennisoverdracht via colleges/kennisclips – voldoende interactieve onderwijsvormen in te zetten (bijvoorbeeld Mixed Classroom onderwijsactiviteiten)*

kunnen zij zorgen voor verbinding tussen studenten en docenten, maar ook tussen studenten onderling.

- (3) *Een studenten-buddysysteem opzetten, zoals bijvoorbeeld het Studiematjes project. Dit kan bijdragen tot vergroting van weerbaarheid in termen van verbinding, steun en informatie.*
- (4) *De mogelijkheid inrichten voor face-to-face contact met studentbegeleiders. Vooral voor sommige studenten met een functiebeperking, is het vertrouwde face-to-face contact heel belangrijk voor hun studieplanning en -voortgang.*
- (5) *Communiceren over de maatregelen waarover in alle gremia wordt nagedacht. Wellicht verlicht het de druk voor studenten enigszins, wanneer zij weten dat hun problemen gesignaleerd zijn, en dat er over oplossingen wordt nagedacht.*

Het aanpakken van onderliggende oorzaken kan helpen om studievertraging en stress te voorkomen en beperken. Wij identificeren de volgende praktische problemen:

1. Sommige studenten hebben **geen toereikende technische voorzieningen** om onderwijs te volgen en toetsen te maken (goede laptop waarop Proctoring en Chrome goed kunnen draaien, met microfoon en webcam, sterke wifi, en misschien geluidsdempende koptelefoons). >> Vooral: studenten uit een gezin met lage sociaaleconomische status (SES).

Mogelijke oplossingen: (1) Goede apparatuur met internet in bruikleen aanbieden of ter beschikking stellen op de universiteit. (2) Ook IT ondersteuning geven aan studenten die geen VU apparatuur hebben.

2. De **afwezigheid van studeerruimte buitenshuis** kan op twee verschillende manieren leiden voor studievertraging en stress.
 - a. Sommige studenten hebben thuis **geen rustige omgeving** die geschikt is om te studeren. Zij wonen in een klein huis met veel mensen, vaak jongere broertjes en zusjes, en hebben geen eigen studeerruimte. Ook zijn gezinsleden vaak onbekend met het hoger onderwijs en zijn zij zich er soms niet van bewust wat studeren van studenten vraagt (flinke tijdsinvestering; stilte en rust). Dit beïnvloedt niet alleen de concentratie, maar bemoeilijkt ook deelname aan online bijeenkomsten en toetsen waarbij camera-beelden van de student wenselijk/nodig zijn >> Vooral: studenten met grote huishoudens en kleine behuizing (studenten met lage SES), eerstegeneratie studenten. Veel van deze studenten hebben een migratieachtergrond.
 - b. Voor veel studenten, ook die met een rustige thuisomgeving, is het vaak **moeilijk een goede studiediscipline te hanteren** in hun thuissituatie – de plek waar zij zich dag en nacht bevinden. Om zich te kunnen concentreren hebben zij een plek buitenshuis nodig waar zij fysiek naartoe kunnen gaan. Studeren op de VU campus (of op een andere plek) biedt hen routine en houvast. >> Geldt voor veel studenten, maar is extra pregnant voor: studenten met ASS en AD(H)D.

Mogelijke oplossingen: (1) Studeerruimte aanbieden op de universiteit of elders (zoals misschien in de studiezaal op Calvijn College West) Dit gebeurt onder andere op de UvA en de HvA. (2) Zoveel mogelijk gebruik maken van asynchrone vormen

van toetsing en toetsing zonder proctoring.

3. Niet alleen een drukke thuisomgeving, maar ook andere omstandigheden kunnen een reden zijn dat studenten **niet via camerabeelden kunnen deelnemen** aan bijeenkomsten en toetsen en dus ook niet zonder meer kunnen voldoen aan de voorwaarden voor een toets waarbij proctoring gebruikt wordt. >> Dit zou bijvoorbeeld kunnen gelden voor sommige studenten met een functiebeperking, en voor studenten met hoofddoek, die de oren bedekt. We weten dat sommige studenten zich hierover bezorgd maken. We hebben geen signalen dat dit al tot onwenselijke situaties heeft geleid.
Mogelijke oplossingen: (1) Al dan niet op individuele basis de regels voor Proctoring versoepelen. (2) Toetsen afnemen op de universiteit. (3) Zoveel mogelijk gebruik maken van andere soorten van toetsing.
4. Online informatie is soms slecht toegankelijk voor studenten met een visuele of auditieve beperking, of met ASS of AD(H)D. Voor hen is het **extra lastig en inspannend om online colleges, werkgroepen (en andere digitale informatiebronnen) te volgen**. Gebrek aan overzichtelijkheid, structuur en goede ondertiteling spelen hierbij een rol. >> Geldt vooral voor studenten met een functiebeperking.
Mogelijke oplossingen: (1) Docenten informeren over manieren waarop zij hun cursusmateriaal toegankelijk kunnen maken voor studenten met een functiebeperking, en gebruik deze manieren ook in de overige communicatie vanuit de VU, vooral wanneer het informatie over voorzieningen voor deze groep betreft. (2) Zorgen voor ondertiteld geluidsmateriaal. (3) Zorgen voor online materiaal dat door voorleessoftware herkend wordt.
5. Studenten die zorgen voor **(jonge) kinderen, of die andere (mantel-)zorgtaken** hebben, of **harder moeten werken in hun (bij-)baan** hebben veel minder tijd voor hun studie. Door Corona worden naasten vaker (ernstig) ziek, en andere ziekten en aandoeningen worden minder vaak behandeld. Voor sommige studenten die werken in de zorg of andere vitale beroepen is de werkdruk toegenomen. >> Vooral: studenten met kinderen, mantelzorgers, studenten met grote huishoudens, studenten met een (bij)baan in vitale beroepen.
Mogelijke oplossingen: (1) Flexibiliteit inbouwen in het onderwijs, zodat studenten met veel andere verplichtingen een college kunnen volgen of toets kunnen maken op een moment dat het hun schikt. Soepel omgaan met aanwezigheidsverplichting. (2) Stimuleren dat docenten zo vroeg mogelijk communiceren over deadlines en andere verplichtingen. (3) Een helder standpunt hierover communiceren naar studenten en docenten, met heldere verwachtingen en richtlijnen.

III. Urgent op korte en lange termijn: financiële problemen

De kans is zeer groot dat de Coronasituatie voor veel studenten leidt tot financiële problemen, die mogelijk bovenop reeds aanwezige financiële problemen komen. Dit speelt op korte maar ook lange termijn.

1. Als door de Coronasituatie inkomsten wegvallen doordat **betaald werk wegvalt**, kan dit voor studenten leiden tot acute geldzorgen, zeker als hun omgeving niet

kan bijspringen. >> Vooral: studenten met lage SES.

Mogelijke oplossingen: (1) Mogelijkheden om geld te lenen verruimen. Het voortouw hiervoor ligt bij het Ministerie van OC&W en DUO. (2) Noodfonds inrichten, zoals bijvoorbeeld op de Universiteit Twente (deels op basis van donaties van medewerkers en alumni) en de Universiteit van Maastricht (een renteloze lening). Momenteel wordt het idee van een noodfonds verkend bij het International Office. Hoewel leningen voor veel studenten een uitkomst vormen, zijn ze voor de minst draagkrachtige studenten een slechte oplossing. Deze studenten zijn vaak huiverig om veel te lenen, en/of lenen al veel, en hebben ook na beëindiging van de Corona maatregelen weinig extra inkomen van waaruit zij de lening kunnen afbetalen. (3) Speciale regelingen aanbieden voor deze studenten met betrekking tot betalen van collegegeld. (4) Informatie geven over andere financiële mogelijkheden en aanvraagtrajecten, zoals het aanvragen van bijstand bij de gemeente.

2. Studievertraging zorgt ervoor dat studenten **langer studeren, en later kunnen starten met hun carrière** op de arbeidsmarkt. Dit heeft voor hen financiële consequenties, en zal voor een deel van de studenten mogelijk een reden zijn om na hun het behalen van hun Bachelordiploma niet door te gaan met een Masteropleiding. Dit zal vooral gelden voor studenten voor wie de stap naar een Masteropleiding niet vanzelfsprekend is, en studenten die zich in een financieel kwetsbare situatie bevinden. >> Vooral: eerstegeneratie studenten en studenten met lage SES.

Mogelijke oplossingen: (1) De belangrijkste maatregel ligt op nationaal niveau: de ontwikkeling van regelingen met betrekking tot financiële compensatie en aanpassing van de voorwaarden omtrent leningen. De belangen van financieel kwetsbare groepen verdienen extra aandacht, evenals de belangen van studenten die niet via de 'reguliere' kortste opleidingsroute op de universiteit zijn gekomen. Deze twee groepen zijn oververtegenwoordigd op de VU. Hier is dan ook een belangrijke rol weggelegd voor VU: een rol spelen bij de ontwikkeling van nationale regelingen, al dan niet via de VSNU. (2) additionele financiële regelingen aanbieden vanuit de VU wanneer de nationale regelingen voor deze groepen ontoereikend zijn. (3) Communiceren over het feit dat dit thema op de agenda van het ministerie staat. Dit kan studenten misschien enigszins geruststellen.

IV. Uitdagingen en kansen voor de middellange en lange termijn

We zien ook uitdagingen en kansen voor de middellange en lange termijn:

1. Wanneer studenten zich niet in de universitaire omgeving bevinden en weinig interactie hebben met andere universitair geschoolden komen zij ook veel minder in aanraking met de academische codes, bijv. communicatiestijlen. In andere woorden: er vindt vrijwel **geen academische socialisatie** plaats. Wanneer deze situatie te lang duurt kan dit negatieve effecten hebben op de ontwikkeling van studenten. Het aanleren van academische codes vormt namelijk 'cultureel kapitaal' dat nodig is om te klimmen op de academische en maatschappelijke ladder. >> Vooral: eerstegeneratie studenten en studenten met een migratieachtergrond.

Oplossingen: (1) Verbindende rol vervullen, door studenten actief te betrekken en te zorgen voor zoveel mogelijk interactie; deels via extracurriculaire activiteiten en

studenten-/studieverenigingen (waar studenten met problemen waarschijnlijk weinig tijd voor hebben), maar vooral via het lopende onderwijs. (2) Het Better Prepared programma, voor beginnende eerstegeneratie studenten, voortzetten en misschien uitbreiden (indien nodig online)(een online versie is in ontwikkeling).

2. **Bemoeilijking stap naar universiteit voor sommige toekomstige studenten.** Het is waarschijnlijk dat de Coronasituatie de stap naar de universiteit bemoeilijkt voor leerlingen voor wie deze stap niet vanzelfsprekend is, en voor studenten met een functiebeperking die speciale voorzieningen nodig hebben. De gevoelens van onzekerheid die gepaard kunnen gaan met de huidige situatie, kunnen het voor sommigen lastig maken stappen te nemen die buiten de gebaande paden vallen. Normaal wordt deze groep door het Be Prepared programma aangesproken. Mogelijk zijn er ook specifieke effecten rondom decentrale selectie die effecten hebben op de toegankelijkheid van de opleidingen voor specifieke groepen studenten en ongelijkheid vergroten. Deze moeten nog in kaart gebracht worden. *Mogelijke oplossingen: (1) Het Be Prepared programma voor VWO leerlingen voortzetten en misschien uitbreiden (indien nodig: online)(een online versie is in ontwikkeling). (2) Een buddysysteem opzetten waarbij 'toekomstige eerstegeneratie' VWO-ers gekoppeld zijn aan eerstegeneratie VU-studenten, individueel of in groepjes.*

We zien ook positieve kanten en kansen:

1. Onderwijs-op-afstand heeft ook positieve effecten op de situatie van sommige studenten. Studenten die voorheen beperkt waren in hun mobiliteit, bijvoorbeeld vanwege een functiebeperking of bepaalde (mantel-)zorgtaken, hebben nu betere voorzieningen om op afstand onderwijs te volgen. Zij vormen qua mobiliteit geen uitzondering meer. Ook vergroot het aanbod van 'asynchroon onderwijs' de flexibiliteit, die de studeerbaarheid vergroot voor sommige studenten met veel niet-onderwijsgerelateerde verplichtingen.
2. in het kader van het Meerjarenprogramma Studeren met een Functiebeperking 2020-2024 werkt de VU vanaf 2021 aan het vergroten van de studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperking. Focus ligt op de ontwikkeling van flexibele onderwijsprogramma's, onderwijsvormen en toetsingsvormen. Door de Coronasituatie wordt er reeds ervaring opgedaan met onderwijs en toetsing op afstand.
3. Voor de instroom van studenten in het college jaar 2020-2021 is een daling van studentenaantallen te verwachten door een combinatie van een lagere instroom van internationale studenten en van nationale studenten die met het vooruitzicht in de eerste helft van het jaar onderwijs-op-afstand te moeten volgen hun studiekeuze een jaar zullen uitstellen. Dit betekent een versterkte concurrentie tussen universiteiten om nationale studenten binnen te halen. Vanwege de studentpopulatie en speciale voorzieningen is de VU traditioneel goed gepositioneerd om HBO en HBO-P schakelstudenten en tweedekans studenten aan te trekken. *Aanpak: Met een strategische investering in schakeltrajecten en avondcolleges kan de VU twee vliegen in één klap slaan. De VU kan zich sterk positioneren in de slag om de nationale studenten en tegelijkertijd kan ze haar ambitie als emancipatoire universiteit voor eerstegeneratie studenten versterken.*